DEPARTMENT OF HISTORY

SCNM GOVERNMENT DEGREE COLLEGE, NARAYANPET

NARAYANPET, T.S. 509210

In

HISTORY

STUDENT STUDY PROJECT - 2022-2023

Submitted to the

Commissioner Collegiate Education

Government of Telangana

by

1. KALANKITHA
2. NAVITHA
3. SRIKANTH
4. SHRAVYA
5. VISHNU

Under the guidance of

G.SRINIVAS

Scanned with OKEN Scanner

RESEARCH ADVISORY COMMITTEE

SCNM GDC NARAYANPET

Academic Year 2022-2023

G. SRINIVAS

(Research Supervisor)

Approved by :

Prinicpal & Chairman : ______________________

(G. Ranga Reddy)

PRINCIPAL
Sri Chittem Narsireddy
Memorial Govt. Degree College
Narayanpet-509210.
NARAYANPET-Dist. T.S.

Jignasa Coordinator : ______________________

(Dr. Md. Riyaz Khan)

Members :

1. ______________________
(Mohd. Jani)

2. ______________________
(B. Krishna Reddy)

3. ______________________
(Nirmala Devi)

4. ______________________
(E. Narayana Goud)

5. ______________________
(Dr. Md. Riyaz Khan)

Scanned with OKEN Scanner

CERTIFICATE

This is to certify that the project work entitled **"THE GLORY OF KHAJURAHO ARCHITECTURE & SCULPTURE"** This work has been carried out by **Kalankitha, Navitha, Srikanth, Shravya and Vishnu** of Department of History SCNM Govt. Degree College Narayanpet is a record of original research work done by aforementioned students being submitted to Commissioner of collegiate Education Government of Telangana.

Supervisor
(G Srinivas)

Jignasa Coordinator
(Dr. Md. Riyaz Khan)

Principal
(G Ranga Reddy)

Scanned with OKEN Scanner

CONTENTS

Sl No.	Abstract.	Page No. 06
1	Introduction.	07-08
2	Importance of knowing history	09-10
3	Significance of the study	10-11
4	Scope of the study	12
5	Objectives	13
6	Chapters	14-32
7	Conclusion	33

Scanned with OKEN Scanner

ABSTRACT

History is one of the most important disciplines in any level of Education; it is study of the past which helps us to understand our present. It promotes the acquisition and understanding of historical knowledge in breath and in depth across cultures .History is a critical discipline , process of enquiry, a way of knowing about past rather than just a collection of facts. Studying history helps us understand and grapple with complex questions and dilemmas by examining how the past has shaped (and continues to shape) global, national, and local relationships between societies and people. To study history is to study change historians are experts in examining and interpreting human identities and transformations of societies and civilizations over time. They use a range of methods and analytical tools to answer questions about the past and to reconstruct the diversity of past human experiences how profoundly people have differed in their ideas institutions and cultural practise how widely their experiences have varied by time and place and the ways have struggled while inhabiting a shared world historians use a wide range of sources to weave individual lives and collective actions into narratives that brings critical perspectives on both our past and our present studying history help us understand and grapple with complex questions and dilemmas by examining how the past has shaped (and continues to shape) global national and local relationships between societies and people.

Scanned with OKEN Scanner

INTRODUCTION

As we all know India is rich in culture and arts. Indians are heirs for great culture. We never find such an unique culture anywhere in the world, heart of our nation is our culture. Many art forms are here in our nation, they show the proficiency of our culture to the world, in fact we the Indians have the great responsibility to save our culture and to shine our culture in entire world. Among the many art forms which we have here architecture and sculpture are important ones. Architecture and sculpture are Perhaps India's greatest artistic glory ,Indian architecture and sculpture have a long rich history, dating back to thousand of years. they encompass the building tradition of the Indian subcontinent. Indian architecture is rooted in its history, culture and religion. Khajuraho is the best shining example of india's rich architecture and sculpture studying the diversity of human experiences help us appreciate cultures ideas and tradition that are not our own-and to recognize them as meaningdul products of specific times and places. History helps us realize how different our lived expreinces is from that of our ancestors yet how similar we are in our goals and values.

Khajuraho is a city, near Chhatarpur in Chhatarpur district of the Indian state of Madhya Pradesh. One of the most popular tourist destinations in India, Khajuraho has the country's largest group of medieval Hindu and Jain temples, famous for their erotic sculptures. The Khajuraho Group of Monuments has been listed as a UNESCO World Heritage Site since 1986 and is considered one of the "seven wonders" of India. The town's name, anciently "Kharjuravahaka", is derived from the Sanskrit word *kharjur* meaning "date palm".

The region was historically part of many kingdoms and empires. The earliest known power to have had Khajuraho in its territory were the Vatsa. Their successors in the region included the Mauryans, Sungas, Kushans, Nagas of Padmavati, the Vakataka dynasty, the Guptas, the Pushyabhuti dynasty, and

Scanned with OKEN Scanner

the Gurjara-Praithara dynasty. It was specifically during the Gupta period that architecture and art began to flourish in this region, although their successors continued the artistic tradition.

The Chandelas ruled the area from the ninth century, who were subject to the Gurjara-Praitharas. During the reign of Dhanga (c. 950–1002) the Chandelas became independent and many important temples were built during this time. The Chandelas were dealt with fatal blows first from the Chahamanas of Shakambhari in 1182 then from Qutb al-Din Aibak in 1202. Khajuraho declined to a small village as the Chandelas transferred their activities to the forts of Mahoba, Kalinjar, and Ajayagarh.

Ibn Battuta visited Karjuraho and described the presence of temples and a few ascetics. Some temples were damaged by Sikander Lodi in 1495. By the 16th century Khajuraho became an insignificant place and was only "rediscovered" by C. J. Franklin (a military surveyor) in 1819. However, the actual distinction of bringing Khajuraho back to the world's attention is given to T. S. Burt (a British army captain) who visited it in 1838. The next significant visitor was Alexander Cunningham between 1852 and 1855.

Scanned with OKEN Scanner

Importance of Knowing History

Studying history helps us understand how events in the past made things that way they are today with lesson the past we not only learn about our self but also develop the create better path for society it gives us how people have differed and their ideas and cultural practices

To study history is to study change: historians are experts in examining and interpreting human identities and transformations of societies and civilizations over time. They use a range of methods and analytical tools to answer questions about the past and to reconstruct the diversity of past human experience: how profoundly people have differed in their ideas, institutions, and cultural practices; how widely their experiences have varied by time and place, and the ways they have struggled while inhabiting a shared world. Historians use a wide range of sources to weave individual lives and collective actions into narratives that bring critical perspectives on both our past and our present. Studying history helps us understand and grapple with complex questions and dilemmas by examining how the past has shaped (and continues to shape) global, national, and local relationships between societies and people.

Because history gives us the tools to analyze and explain problems in the past, it positions us to see patterns that might otherwise be invisible in the present – thus providing a crucial perspective for understanding (and solving!) current and future problems. For example, a course on the history of public health might emphasize how environmental pollution disproportionately affects less affluent communities – a major factor in the Flint water crisis. Understanding immigration patterns may provide crucial background for addressing ongoing racial or cultural tensions. In many ways, history interprets the events and causes that contributed to our current world.

Scanned with OKEN Scanner

Studying the diversity of human experience helps us appreciate cultures, ideas, and traditions that are not our own – and to recognize them as meaningful products of specific times and places. History helps us realize how different our lived experience is from that of our ancestors, yet how similar we are in our goals and values.

In learning about the past, we often discover how our own lives fit into the human experience. In October 2015, a UW alumnus named Michael Stern contacted Professor Amos Bitzan for help translating letters from his grandmother, Sara Spira, to his parents. Bitzan was able to integrate some of the letters into his class on the Holocaust to bring to life for his students the day-to-day realities of being Jewish in Nazi-occupied Poland. As Bitzan explained, "I realized that Sara Spira's postcards could be a way for my students to integrate two facets of the study of the Holocaust: an analysis of victims and perpetrators." And if you have ever seen an episode of "Who Do You Think You Are?", you've seen the ways in which historical research can tell us amazing stories about our ancestors – stories we might not ever know otherwise.

Imagine asking a question about the past, assembling a set of clues through documents, artifacts, or other sources, and then piecing those clues together to tell a story that answers your question *and* tells you something unexpected about a different time and place. That's doing history.

Everything we do, everything we use, everything else we study is the product of a complex set of causes, ideas, and practices. Even the material we learn in other courses has important historical elements – whether because our understanding of a topic changed over time or because the discipline takes a historical perspective. There is nothing that cannot become grist for the historian's mill

Significance of The Study

Scanned with OKEN Scanner

SCOPE OF THE STUDY

This study will focus on the areas which helps us to know the architecture and its significance in the ancient Indian culture. It also focus on the features of architecture. Having a clear understanding of the limitations of the case undertaken for the research, analysis of the taken task will try to give you a clear insight

Scanned with OKEN Scanner

OBJECTIVES

- to acknowledge the readers with the earlier development of Indian history
- to aware the readers with the ancient art forms of our nation an
- Analyzing the indigenous the features of ancient architecture and sculpture
- To provide guidelines to enhance the knowledge in architecture
- To aware the readers Indian ancient culture

Scanned with OKEN Scanner

Structure of the study

Chapter -1

It deals with Indian ancient culture

Indian culture is the heritage of social norms, ethical values, traditional customs and many other things that originated in or associated with the ethno linguistically diverse India has always been diverse in team of culture this is so because of many invasions and different rulers having influence over the Indian – subcontinent after each invasion or change in power new kingdoms brought in their respective cultures which added itself to the Indian culter we can say each and every religion kingdom and persons has some or the other in making indias culture as diverse as it is today. Indian has different dances languages religions dancew music food architecture and rituals in nearly every religion of the country rice cultivation was brought to Indian from south east asia through the north – eastern entry of india now rice cultivation is a major part of Indian agriculture. Sanskrit and pali were the originally spoken languages in Indian later other languages such as hindi urdu and English came to use after foreign invasions or the development of the manuscript for example the Devanagari script.

Scanned with OKEN Scanner

Chapter-2

It deals with the history of architecture and sculpture in India

Sculpture seems to have been the favoured form of artistic expression and Indian architecture and sculpture have had a close relationship

Art and architecture is regarded as a material record of the intellectual evolution of mankind through the ages. every single society leaves its own mode of expression and cultural impact through its art and architecture. thus, art and architecture throw an important light on the political, religious and socio-economic aspects of a period. Architecture is one of the most enduring architectural heritage of India is nearly 5000 years old. The extensive town planning of the Indus valley civilization is evident from the archaeological findings at the sites of Harappa, Mohenjo-Daro and lothal.

However, the beginning of Indian architecture in true sense can be traced to the Mauryan Empire,particularly during the reign of Ashoka (c. 270-232B.C.), when extensive construction of Buddhist stupas and monasteries was undertaken. The Buddhist architectural heritage of this period remained predominant for several centuries and left its indelible mark even to this date in the form of the 'Great stupa' at sanchi and the rock-cut caves at Ajanta. The dynasties that followed like the Guptas, Chandellas, Solankis and Gangas were also great patrons of art and architecture. The ancient India architecture reached its zenith during the Gupta period. By the turn of the eighth century, the southern Hindu school of architecture began to flourish under the Pallava, Chola, hoysala and the vijayanagara rules. The rock-

Scanned with OKEN Scanner

Chapter -3

- **It explains the earlier history of khajuraho temples**

- The temple at khajuraho wear built during the Chandella dynasty,the temple of khajuraho are a group of Hindu and Jains in Madhya pardesh.historical records note that the khajuraho temple side had 85 temples by the 12 century

- The group of temples of Khajuraho testifies to the culmination of northern Indian temple art and architecture of the Chandella dynasty who ruled the region in the 10th and 11th centuries CE. Distributed over an area of 6 square km in a picturesque landscape, the 23 temples (including one partly excavated structure) that form the western, eastern, and southern clusters of the Khajuraho Group of Monuments are rare surviving examples that display the originality and high quality of Nagara-style temple architecture.
- The Khajuraho Group of Monuments demonstrates in layout and physical form, the pinnacle of temple architectural development in northern India. Built in sandstone, each temple is elevated from its environs by a highly ornate terraced platform, or jagati, on which stands the body, or jangha, whose sanctum is topped by a tower, or shikhara, of a type unique to Nagara, where the verticality of the principal spire atop the sanctum is accentuated by a series of miniature spires flanking it, each symbolizing Mount Kailasa, the abode of the Gods.
- The plan of the temples shows the spatial hierarchy of axially aligned interconnected spaces. The temples are entered through an ornate entrance porch (ardhamandapa), which leads to the main hall (mandapa), through which one accesses the vestibule (antarala) before reaching the sanctum (garbhagriha). The main halls of the temples were often accompanied by lateral transepts with

Scanned with OKEN Scanner

projecting windows as well as a circumambulatory path around the sanctum. Larger temples had an additional pair of transepts and were accompanied by subsidiary shrines on the four corners of its jagati.

The temples of Khajuraho are known for the harmonious integration of sculptures with their architecture. All surfaces are profusely carved with anthropomorphic and non-anthropomorphic motifs depicting sacred and secular themes. Sculptures depicting acts of worship, clan and minor deities, and couples in union, all reflect the sacred belief system. Other themes mirror social life through depictions of domestic scenes, teachers and disciples, dancers and musicians, and amorous couples. The composition and finesse achieved by the master craftsmen give the stone surfaces of the Khajuraho temples a rare vibrancy and sensitivity to the warmth of human emotions.

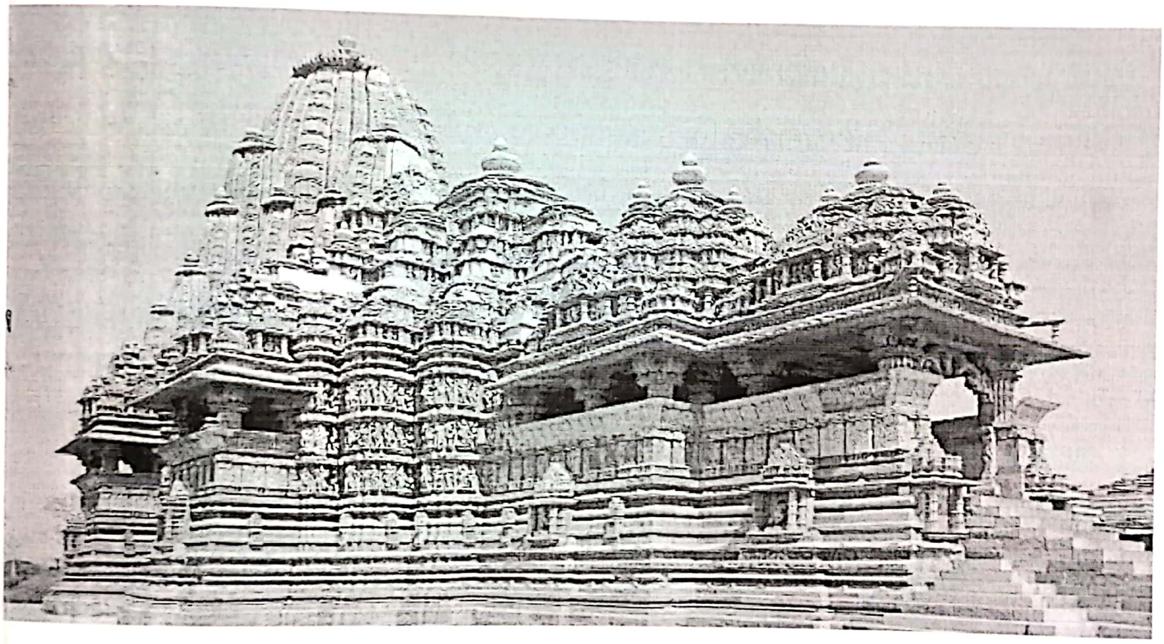

Criterion (ii): : The complex of Khajuraho represents a unique artistic creation, as much for its highly original architecture as for the high-quality sculpted décor made up of a mythological repertory of numerous scenes of

Scanned with OKEN Scanner

amusements that includes scenes susceptible to various interpretations, sacred or profane.

Criterion (iii): The temples of Khajuraho bear an exceptional testimony to the Chandella culture, which flourished in central India before the establishment of the Delhi Sultanate at the beginning of the 13th century CE.

Integrity

- Khajuraho Group of Monuments includes all the elements necessary to express its Outstanding Universal Value, including 23 temples that together demonstrate the originality and high quality attained in northern Indian Nagara-style temple architecture. The property is of adequate size to ensure the complete representation of the features and processes that convey the property's significance, and does not suffer from adverse effects of development and/or neglect.
- To safeguard the temples within their landscape setting, the western, eastern, and southern clusters are each fenced, thus delineating the protected limits. This curbs the spill-over of settlements that once comprised a part of the Chandella Empire. Identified potential threats to the integrity of the property include the nearby Khajuraho Airport, in the form of possible vibrations, increased volume of dust particles, etc.

Authenticity

- The property is fully authentic in terms of its location and setting, forms and designs, and materials and substance. Its historic location has not changed. The forms, designs, and materials authentically illustrate the elements of the mature form of northern Indian temple architecture, including a combination of saptaratha plan topped by a form of shikhara unique to the Nagara style. Set in a picturesque landscape, these temples show the celebration of Chandella culture and power.

Scanned with OKEN Scanner

Protection and management requirements

- Khajuraho Group of Monuments is owned by the Government of India and managed by the Archaeological Survey of India through the Ancient Monuments and Archaeological Sites and Remains (AMASR) Act (1958) and its Rules (1959), amendment (1992), and Amendment and Validation Act (2010). The AMASR Acts also delineate prohibited and regulated areas extending 100 m and 200 m respectively from the designated monument. The land abutting the monuments is managed jointly by the Revenue official (i.e., District Collector, State government of Madhya Pradesh) and the Archaeological Survey of India, with the latter responsible for final approvals. In addition to the aforementioned protective designations, the rural landscape is managed by the Nagar panchayat (town-level governance) through the Madhya Pradesh Bhumi Vikas Rules (1984), which can regulate and protect heritage sites. Clause 17 of Section 49 of the Madhya Pradesh Panchayati Rajya Adhiniyam Act (1993) includes a provision for the preservation and maintenance of monuments. The Archaeological Survey of India reviews and strategizes the allocation of resources in consonance with the identified needs. Issues such as interventions, training, research, and outreach are determined annually on the basis of site inspections and assessments. These actions form an integral part of the operational management mechanism, augmented with experts as needed.
- Sustaining the Outstanding Universal Value of the property over time will require continuing to protect and control the area immediately surrounding the property and monitoring the situation at the nearby airport to identify and eliminate any negative impacts on the value, integrity or authenticity of the property

Scanned with OKEN Scanner

Chapter -4

It deals with the glory of khajuraho architecture

Khajuraho is know for its magnificent temple and intricate sculpture across the world the temples are famous for their craftsmanship that consist of splendid demonstrations of fine sculpture and exceptional architecture skill

Khajuraho is known for its magnificent temples and intricate sculptures across the world. Located in the Chhatarpur district of Madhya Pradesh, the cluster of 23 ornate temples were built by the Chandela Dynasty. The UNESCO site of 'Khajuraho Group of Monuments' is famous for its Nagara-Style architecture and graceful sculptures of nayikas and deities. The temples are famous for their craftsmanship that consist of splendid demonstrations of fine sculptures and exceptional architectural skill, making them one of the most stunning UNESCO World Heritage Sites in India. These temples are divided into three groups: Eastern, Western and Southern.

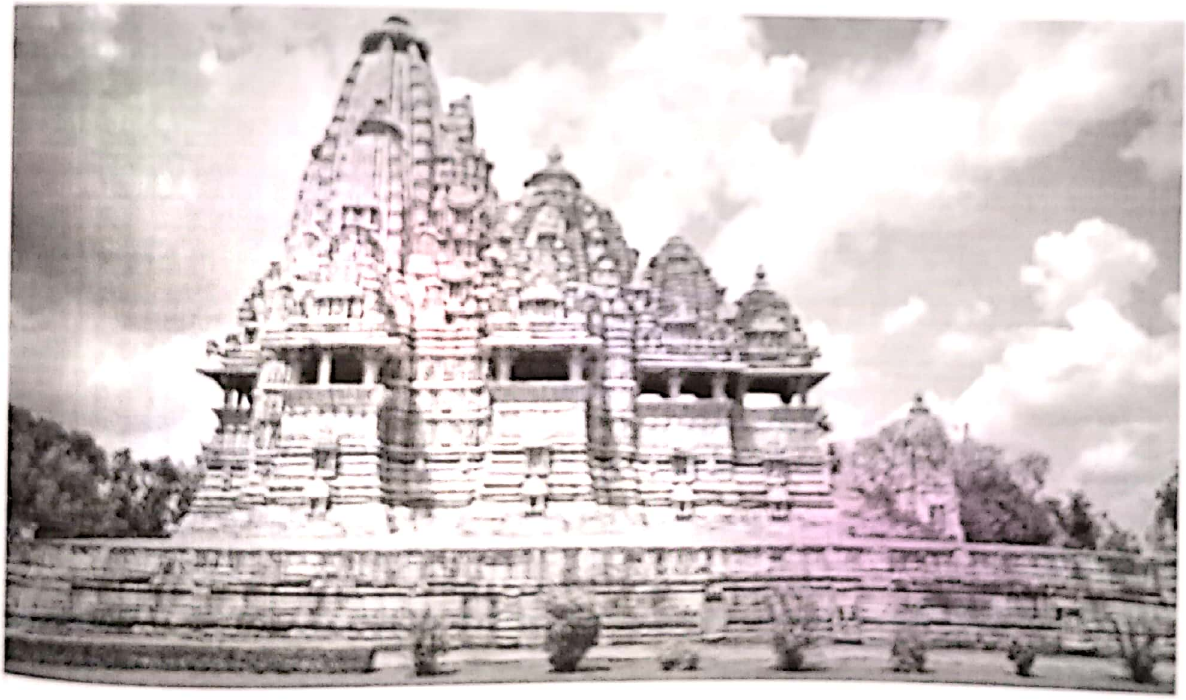

Scanned with OKEN Scanner

The group of temples of Khajuraho testifies to the culmination of northern Indian temple art, also known as the Nagara style of architecture. Distributed over an area of 6 square km in a picturesque landscape, the temples are rare surviving examples of medieval art of South Asia that display the originality and high quality of Nagara-style temple architecture.

The Khajuraho Group of Monuments demonstrates in layout and physical form, the pinnacle of temple architectural development in northern India. Built in sandstone, each temple is elevated from its environs by a highly ornate terraced platform or jagati. On the jagati stands the body, or jangha, whose sanctum is topped by a tower, or shikhara, of a type unique to Nagara style. Here the verticality of the principal spire atop the sanctum is accentuated by a series of miniature spires flanking it that symbolizes Mount Kailasa, the abode of the Gods.

The temples of Khajuraho are known for the harmonious integration of sculptures with their architecture. All surfaces are profusely carved with anthropomorphic and non-anthropomorphic motifs depicting sacred and secular themes. Sculptures portray acts of worship, clan and minor deities, and couples in the union, reflecting the sacred belief system. Other themes mirror social life through domestic scenes, teachers and disciples, dancers and musicians, and amorous couples.

Scanned with OKEN Scanner

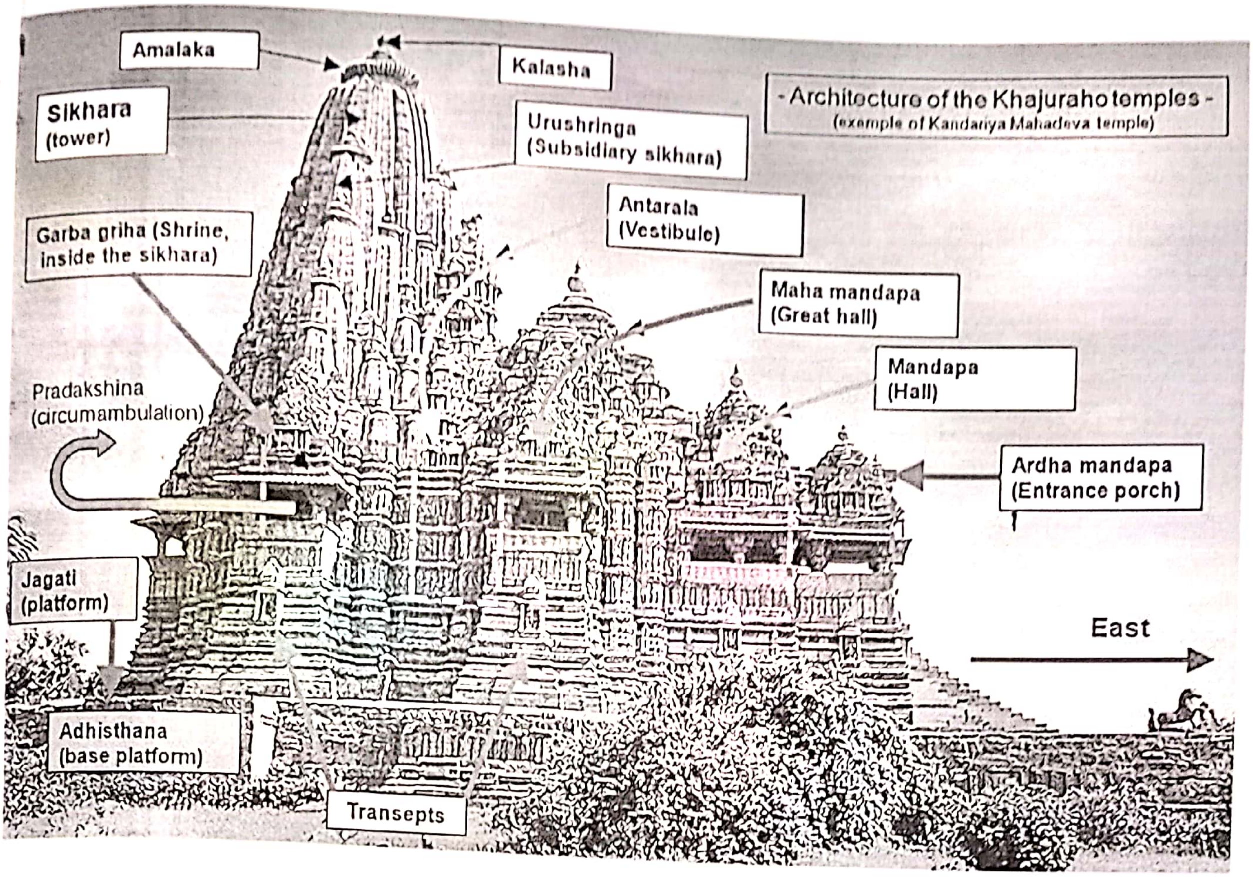

Organized by the Madhya Pradesh Kala Parishad, Khajuraho Dance Festival is held every year in February. The festival is a one-week affair and highlights the richness of the Indian classical dance forms such as Kathak, Bharatanatyam, Odissi, Kuchipudi, Manipuri and Kathakali with performances by some of the best exponents in the field. These various classical Indian dances are featured against the backdrop of the Chitragupta or Vishwanath Temples. The Khajuraho temple complex offers a son et lumière (sound and light) show every evening. The first show is in the English language and the second is in Hindi. It is held on the open lawns in the temple complex and can be a good opportunity to explore the temple's history.

Scanned with OKEN Scanner

CHAPTER 5

KHAJURAHO AND ITS GLORY

Located in the Heart of India with the backdrop of Vindhya mountain range, Khajuraho is a heritage city that impresses you with its unique craftsmanship of temples adorned with the Indo-Aryan architecture and erotic rock carvings.

Khajuraho will amaze you with its unique temple structure that is lined in perfect symmetry boasting to the finest sandstone carvings and erotic sculptures that attract people from different parts of the world.

Owing to its architectural wonder and peaceful environment, Khajuraho has gained popularity with many foreign tourists.

Get up close with the culture of the town as you watch different folk dances, lights, and sound shows that are organized at the temple premises and other centers.

And in case you thought, it's just art and culture that will keep you on your toes, then you will be surprised by the variety of cuisines available from Italian to Mexican, Chinese to Thai, and continental to Mughlai.

All in all, Khajuraho packs for an enriching offbeat getaway from usual tourist places in India.

Khajuraho at times referred to as the greatest temple is world renowned for its sculptured temples dedicated to Shiva, Vishnu, and Jain deities, A UNESCO world heritage site Khajuraho is believed to have had over 85 temples of which 22 remains today. Spread over an area of approximately 20 square kilometers on the north-eastern part of Madhya-Pradesh, in Bundelkhand region (Chhatarpur District).

Scanned with OKEN Scanner

Divided into three sections/ zones, according to their location of West, East and South.

Whole Khajuraho was enclosed by a wall with about 8 gates used for entry/exit. It is believed that each gate is flanked by two date/palm trees. These datetrees present Khajuraho get its name Khajur-vahika. In history Khajuraho is also described with the name of Jejakbhukti.

HISTORY

The temples of Khajuraho were built between 950-1050 A.D. during the chandela dynasty of central India.

(Chandela rulers claimed to be the descent from the moon, hence the name chandela.)

After the decline of the chandela dynasty in 13th century, the temples were left under the cover of dense data palm trees for many years, which gave the city the name, Khajuraho, Khajuraho in Hindi means date.

In 1838, a British army engineer, Captain T.S. Burt rediscovered them. By that time only 22 of the original 85 temples had survived.

The name Khajuraho, or Khajuravahaka, is derived from ancient Sanskrit. Khajur means "date palm" and vahak means "one who carries".

Alexander Cunningham's nomenclature and systematic documentation work in 1850s and 1860s have been widely adopted and continued to be in use. Je grouped the temples into the western group around Lakshmana, eastern around javeri, and the southern around duladeva.

Khajuraho is supposed to be one of the four holy sites linked to the deity Shiva (the other three are Kedarnath, kasha and Gaya).It's origin and design is a subject of scholarly studies.

Scanned with OKEN Scanner

Shobhita Punja has proposed that the temple's origin reflects the Hindu mythology in which Khajuraho is the place where Shiva got married; with Raghuvamsha verse 5.53, Matangeshwara honoring "Matanga", or god of love.

Khajuraho temple site is within Vindhya ranges in central India. The temple complex reflects the ancient Hindu tradition of building temples. The temples are clustered near water, another typical feature of Hindu temples.

All except one (Chaturbhuja) face sunrise- another symbolic feature that is predominant in Hindu temples.

The art work symbolically highlights the four goals of life considered necessary and proper in Hinduism- dharma, Artha and Moksha.

The Hindu symbolic mandala design principle of square and circles is present in each temple plan and design. Further, the territory is laid out in three triangles that coverage to form a pentagon, scholars suggests that this reflects the Hindusymbolism for three realms or trilokinath, and five cosmic substances or punchbhuteshvara.

The temples have a rich display of intricately carved statues. While they are famous for their erotic sculptures, which covers only the 10% of the temples sculptures.

The art covers numerous aspects of human life and values considered important in the Hindu pantheon. The images are arranged in a configuration to express central ideas of Hinduism. All three ideas from Agamas are richly expressed in Khajuraho temples- Avyakta, Vyaktavyakta and Vyakta.

An ancient local legend held that Hindu deity Shiva and other gods enjoyed visiting the dramatic hill formation in Kalinjar area. The center of this center is

Scanned with OKEN Scanner

Khajuraho, set midst local hills and rivers. The temple complex reflects the ancient Hindu tradition of building core Hindu values are expressed in Khajuraho, but somehow it's only the erotic art that got so famous.

ARCHITECTURE OF THE TEMPLES

Khajuraho Temples, like almost all Hindu temple designs, follow a grid geometrical design called Vastu-Purusha-Mandala. This design plan has three important components- Mandala means circle, Purusha is universal essence at the core of Hindu tradition, while Vastu means the dwelling structure.

Construction

The temples are grouped into three geographical divisions: Western, Eastern and Southern.

The Khajuraho temples are made of sandstones with a granite foundation that is almost concealed from view. The stones were put together with ortise and Tenon joints and they were held in place by gravity. The columns and architraves were built with megaliths tat weighed up to 20 tons.

Many of the carvings are done with lying flat on the ground the stone slab, when they were put upright on the temple walls, the positions seemed more adventurous than they really were.

Chronology

The Khajuraho group of temples belong to Vaishnavism school of Hinduism, Saivism school of Hinduism and Jainism- nearly a third each. Archaeological studies suggests that all three types of temples were under construction at about the same time in late 10th century.

Art historians believe that the architects and the artisans who built Khajuraho had the constant benefit of guidance and supervision by the acharyas or the royal

Scanned with OKEN Scanner

preceptors who told them what to portray and where to place image. The frieze shows an Acharya instructing a band of seated artisans and disciples while being attended upon by devadasis or court dancers.

With sringara (eroticism) as the basic rasa (emotion), Khajuraho sculptors paid homage to the devadasi as the symbol of fertility and auspiciousness.

The image of a man with his head down with a woman seated on his linga (phallus) and two other women helping in the act is supposed to hide the kamakala yantra within its form.

ARTS AND SCULPTURE

Khajuraho art is a manifestation of the essence of the philosophy of Indian aesthetics. The erotic sculptures of Khajuraho depicting Kama Sutra are unique in the world, representing the Indo-Aryan architecture, congeal in a stone a lyrical paean to love and passion and reflect the Chandela dynasty's passion and immense appreciation for the forbidden art, paradoxically, in the land of Kama sutra. They cannot be passed off just as erotic sculptures, the temples have some of the most revered Gods of Hinduism.

Khajuraho temples are famous for their wonderful arts. These constitutes about 10% of total art displayed at the monuments. They are world famous for their intricate carvings that depict wonderful pictures.

The temples are devoted to the Hindu gods Shiva, Vishnu, with some dedicated to Jain Tirthankara.

Raghu Rai is a member of Magnum, an international collective of photographers,

Scanned with OKEN Scanner

He carried around 20- foot tall ladder as he worked in Khajuraho because he wanted to photograph the sculptures at eye-level in order to create an image as intimate as many of the acts being photographed.

The sculptures are grouped into five broad categories.

The first category are the cult images and they are built exactly as prescribed in the manual- the Shilpashastra.

The second category are the one you see in the reliefs and niches and they usually represent attendants, the guardians deities, the gandharvas , the Shiva ganas, the ashta dikpalas among others.

These graceful nymphs portray human emotions. You see them dancing, painting, holding a parrot, caressing a baby or scratching their backs or just undressing.

You have scenes from day to day life, "Secular sculptures". Warriors, dancers, musicians are coupled with scenes of a royal court, a teacher and pupil, a sculptor with his students and even funeral scenes. You also see mythical animals and even floral prints.

Last you see the famous erotic sculptures of Khajuraho. Mithunas mating to group sex to even scenes of unnatural sex.

Main categories of Khajuraho sculptures:

The sculptures in the Khajuraho temples can be classified into eight categories;

1) Khajuraho Sculptures:

Installed in the sanctum, these are generally sculpted in strict accordance with prescribed conventions of the Shilpashastra. They have a halo and a host attending figures, hierarchically arranged in frames of steles. The best specimen is undoubtedly the 2.75 m. (9 ft.) high image in the Chaturbhuja temple. This exceptional icon is shown in tribhanga (three bends of the body), while the icons

Scanned with OKEN Scanner

in other temples stand erect in sarnabhanga. The colossal statue of Parvathi performing penance, now in the Museum, and those of the Jain Tirthankara in meditative postures are also interesting cult icons.

2) Khajuraho Sculptures:

The surrounding figures: Built either in the ground or on a high relief. These figures are generally seen in the prominent corners of the temples and are generally important figures. The images of the Dikpalas, in the eight directions of the temple, and those of Shiva and Vishnu on the exterior walls stand with ease in tribhanga. They carry weapons in their hands in accordance with the scriptures. They look like humans, but are distinguished by the shrivatsa (diamondlike mark) on their chests, crowned headdresses, long strands of hair reaching below the knees, and their vahanas at their feet.

3) The dynamic figures

of the demigods such as the vidyadharas, gandharvas, and ganas are generally carved on the top row of the wall, perhaps symbolizing the celestial world. The flying vidyadharas surround the divine figures with garlands. The playful ganas are found on door jambs and pedestals of Shaivite images. Four armed dwarfs are seen on the pillar brackets of all the temples, and a few even have comical facial expressions.

4) Khajuraho Sculptures with a general theme, for instance those depicting the royal hunt, the king at court, marching armies, domestic scenes, teacher and pupils, dance processions, a dancer conversing with an Acharya sculptors at work, traders with camels, and others are shown in relief panels placed on the platform of the Lakshmana temple and on the narathara row on the plinth of the temples.

Scanned with OKEN Scanner

5) Animal figures include the mythical vyala, a creature with a lion`s body and the head of different creatures such as a parrot, an elephant, a boar and others. The vyala is a typical motif of medieval temple art. Elephants are depicted in a row on the basement of the Lakshmana temple and as large figures in the round, placed near the entrance of the Vishvanatha temple. Nandi, Shiva`s bull, is one of the most magnificent animal representations. This Nandi is carved from a single huge stone, and sheltered in a specially built mandapa (pavilion), facing the Vishvanatha temple.

6) Geometric and floral designs are carved on the ceilings, on the borders of panels and walls, on pillars and elsewhere. The lotus is an important motif in ceiling decorations and on pedestals of divinities.

It is not only the variety of subjects centering around ascetics and aristocrats and their frequent and loud display that makes Khajuraho unique, but also their peculiar placement in the sculptural scheme of the temples. This wall portion is actually the juncture of the big hall (mahamandapa), and the sanctum (garbhagriha). There are two headdown postures on the juncture walls of the two Shiva temples in the Western group. Their composition is remarkably similar to the Kamakala Yantra of the architectural text Shilpa Prakasha (c. tenth twelfth century AD). This text states that such a yantra is to be placed on temples for propitiatory purposes. It would defend the temple against calamities and evil spirits. But the lines of the yantra have to be hidden from the gaze of non-initiated persons by covering them with erotic figures, which in turn would `delight` lay persons.

STORIESAND MYTHS AROUND THE EROTIC SCULPTURESOF KHAJURAHO

The erotic sculptures of Khajuraho are the cynosure of all eyes and yet, you get varied reactions from people who visit the town.

Scanned with OKEN Scanner

We wonder why the Candelas', who ruled over 1000 years ago built these monuments which represent love and lust in various forms. And it is not just Candelas' , in India during the 9th to 12th centuries- from North to south, there were any temples have carved them on their walls, even if they are not as explicit as those of the Khajuraho or Konark.

There are not only erotic sculptures, they are very less number compared to the size of the temple and total number of sculptures. It is misinformation that it only depicts the sexual explicit statues. There are vast number of sculptures show women putting on makeup, musicians making music, potters, farmers and other folks in their daily life during that era. The sexual content was carved as the part of the lifestyle of that era. These temples are beautifully decorated with sculptures and intricate details and symbolism. Erotic sculptures are jaw dropping truly erotic, also interestingly, most erotic themes are neither prominent nor emphasized at the expense of the rest, they are in the proportional balance with the non-sexual images. Images are arranged in a way to express central idea of Hinduism. When seen in combination it depicts the itinerary of the every soul as depicted in Hinduism. Gajendra Sikarwar, Spiritual Writer, History buff and an Engineer says, Khajuraho temples are associated with Tantra sect. Sculptures at Khajuraho are a bold and honest description of this concept. deep contemplation- and in the third and the final stage, the walls of sanctum sanctorum don't have any sculptures at all; there are bare walls and a single pratima of deity.

These ideas are found in multiple places in classical Indian writings. One does not have to assume that the builders of the temples at Khajuraho were ideologically wedded to Tantra.

"The temples, if you notice, depicts all the stages of human life- from birth to death. Only when you perform all your worldly duties can you gain moksha, and what is Kama but another responsibility that each one of us has to fulfil?" asks

Scanned with OKEN Scanner

the young caretaker at the Parshuram temple. He then highlights the other aspects of the temples; the mythical animal that looks like a dragon, Ganga and Yamuna, who stand on the gates of the garbhagirah to cleanse devotees, the pillars engraved with keechak holding the spire with his bare hands. There are also scenes from gurukuls, war fields and musical performances, featured in The Hindu.

Ever since its "re-discovery" by an East India Company military officer, T.S. Burt, in 1839 Khajuraho has foxed historians and art lovers alike by its explicit sexual friezes.

That Khajuraho has recently become the focus of serious study and debate by some historians and sociologists is in itself a pointer to changing attitudes. Today the two newest works on it are authored by women. Over the past two or three years at-least two new theories have been put forth by historians to explain this fascinating facets of Hindu religious iconography.

What led the builders of Khajuraho to indulge in such a carnal celebration? Historian Romila Thapar says that the period around 1000 A.D., when the Chandela dynasty built these temples, "was an age of abandon, the lifting of puritan impress of Buddhism- which associated pleasure with guilt- led to a more uninhibited reference to sexual behavior in both literature and arts."

However, now Art Historian Devangana Desai, who has been working extensively on sculptures and religious iconography of India, finds this reading inadequate. "This symbology has always existed in our society. It did not suddenly manifest itself around the 10th century

Scanned with OKEN Scanner

Conclusion

It is all about to know the ancient culture of India, particularly the intent of this study is to make the readers to know about the glory of past Indian culture. The study gives the readers a clear vision of the ancient art forms of India, architecture and sculpture at the temples of khajuraho

we all know that India is rich in its cultural heritage , its our great responsibility to take our culture to other parts of world .India has many places like khajuraho which are shining examples of our culture .

Scanned with OKEN Scanner

SCNM GOVT. DEGREE COLLEGE, NARAYANPET

DEPARTMENT OF HISTORY

STUDENT STUDY PROJECT RECORD

2022-2023

SIGNATURE OF THE LECTURE

PRINCIPAL

PRINCIPAL
Sri Chittem NarsiReddy
Memorial Govt. Degree College
NARAYANPET - 509 210
Narayanpet Dist. T.S.

Scanned with OKEN Scanner

SCNM GDC NARAYANPET

PROJECT SUBMISSION REPORT

DEPT: HISTORY

2022-2023

This is to inform that a student study project titled "INDUS VALLEY CIVILIZATION" has been carried by our students out on behalf of the Department of History and submitted to the head of institute SCNM GDC, NARAYANPET.

SUPERVISOR

(L.RAMESH GOUD)

HOD

Principal

PRINCIPAL
Sri Chittem NarsiReddy
Memorial Govt. Degree College
NARAYANPET - 509 210
Narayanpet Dist. T.S

Scanned with OKEN Scanner

SCNM GOVT. DEGREE COLLEGE, NARAYANPET

DEPARTMENT OF HISTORY

PROJECT REPORT

ON

INDUS VALLEY CIVILIZATION

THE RESEARCH ASPIRENTS

1. ANURADHA

2. NAGESHWARI

UNDER THE GUIDENCE OF

L.RAMESH GOUD

A STUDY ON ASSESSMENT AND ANALYSIS

INDUS VALLEY CIVILIZATION

Scanned with OKEN Scanner

Student Name :- L. Anuradha

Roll Number :- 2303305612 92054

Group :- B.A (H.E.P) 1 st year

Student name :- Nageshwari

Roll Number :- 2303305612 91025

Group :- B.A (H.E.P) 1st year.

Scanned with OKEN Scanner

సింధు లోయ నాగరికత-వైదిక సంస్కృతులు

సింధు లోయ నాగరికతను భారతదేశ చరిత్రలో అతి ప్రాచీనమైన, సంపన్నమైన నాగరికతగా పేర్కొనవచ్చు. ఇది సింధు నది లోయ ప్రాంతాల్లో మొదట్లో క్రమంగా భారతదేశంలోని ఇతర ప్రాంతాలకు వ్యాపించింది.

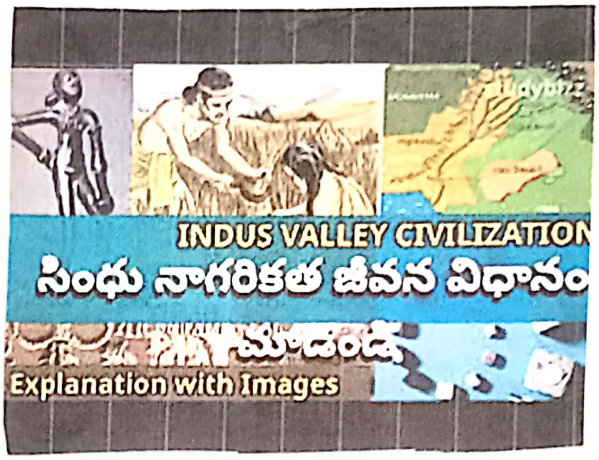

సింధు, దాని ఉపనదులైన చీనాబ్, జీలం, రావి, సట్లెజ్, బియాస్ నదులు పారే, సింధు ప్రాంతాల్లో తొలిసారి వ్యవసాయాభివృద్ధికి వనాల కొరకు. ఇక్కడ సుమారు క్రీ.పూ. 3000 పూర్వయుగంలో మానవులు తమ నివాసాలను ఏర్పరుచుకోవడమే కాకుండా, ఈ ప్రాంతాలలోను మెసపొటేమియా (టైగ్రిస్-యూఫ్రటీస్), నైలు, యాంగ్జీ (చైనా) నాగరికతల లాగా పట్టణాలను అభివృద్ధి చేసి, నగర నాగరికతకు పునాదులు వేశారు.

దురదృష్టవశాత్తు ఈ సుదీర్ఘ చరిత్రను గుర్తుపెట్టుకుని దాని ఘనతలను గురించి చెప్పుకునే వాళ్ళు లేకపోవటంతో 20 వ శతాబ్దం వరకు దీని గురించి ఎవరికీ తెలియలేదు. 1920 లో హరప్పా, మొహెంజొదారోలో జరిగిన తవ్వకాలు భారతదేశ చరిత్రలో ఒక కొత్త అధ్యాయానికి తెరతీసింది. ఈ మార్పులతో చరిత్ర రచనల్లోనూ ఓ మార్పు

మార్చినది. అప్పటివరకూ భారతదేశ చరిత్ర ఆర్యులతో మొదలైనట్లు భావించిన చరిత్రకారులు ఇప్పుడు దానిని తిరగరాయటం ప్రారంభించారు. హరప్పా నాగరికతను గురించి తెలుసుకునేందుకు 1920లో ప్రారంభించిన పరిశోధన ఇప్పటికీ కొనసాగటమే కాకుండా ఇంకా ఎన్నో కొత్త విషయాలను వెలుగులోకి తెస్తోంది.

విస్తీర్ణం : నామం

పరిశోధనల ద్వారా సింధు నాగరికత విస్తీర్ణం చాలా పెద్దదని తెలుస్తోంది. ఆధునిక ప్రాదేశిక సరిహద్దులను పరిగణనలోకి తీసుకుంటే, ఆఫ్ఘనిస్తాన్ లోని కొన్ని ప్రాంతాలు పాకిస్తాన్ లోని పంజాబ్, సింధ్, బెలూచిస్తాన్, ఉత్తర-పశ్చిమ సరిహద్దు ప్రాంతం, భారతదేశంలోని జమ్మూ, హర్యానా, రాజస్థాన్, గుజరాత్, పశ్చిమ ఉత్తరప్రదేశ్‌లలో ఉన్నాయి. ఈ నాగరికత పరిధులు ఉత్తరాన మందా ప్రదేశం (జమ్మూ జిల్లా జమ్మూ కాశ్మీర్), దక్షిణాన మాల్వాన్ (సూరత్ జిల్లా- గుజరాత్), పశ్చిమాన సుత్కాజెన్ - డోర్ (మక్రాన్ తీర ప్రాంతం - పాకిస్తాన్), తూర్పున ఆలంగీర్‌పూర్ (సహరన్‌పూర్ జిల్లా - ఉత్తర ప్రదేశ్) వరకు విస్తరించింది.

1922లో మొహెంజొదారో పట్టణాన్ని కనుగొన్న తరువాత అప్పటి భారత పురావస్తు పరిశోధన విభాగం డైరెక్టర్ జనరల్ సర జాన్ మార్షల్ దీనిని 'సింధు నాగరికతగా' అభివర్ణించారు. సింధూ నాగరికతగా

మరియు తూర్పు కోణాల నుండి విస్తరించి. భౌగోళిక కోణం నుండి సింధూ, దాని ఉపనదుల పరీవాహక ప్రాంతాలలో విస్తరించిన నాగరికత. అయితే సింధూనది లోయలోనే కాక ప్రాచీన సరస్వతి నది (నేటి ఘగ్గర్-హక్రా) లోయ కూడా హరప్పా నాగరికతకు సంబంధించిన ప్రదేశాలు ఉండటంతో కొందరు చరిత్రకారులు దీనిని 'సింధూ-సరస్వతి' లేదా 'సింధూ-సరస్వతి' నాగరికత అనే పేర్లు సూచించారు. కానీ సింధూ-సరస్వతి నాగరికతగా వ్యవహరించడం కూడా సమగ్రంగా నిర్ధారించలేము. సరస్వతి నది ఎండిపోయింది కనుక సరస్వతిని సింధూ నదితో కలిపి వ్యవహరించడం భౌగోళికంగా సాధ్యమవుతుంది కాదు. సామాన్యంగా తొలుత పురావస్తు పరిశోధనా స్థలంగా దీనిని హరప్పా లేదా పరిశీలించిన హరప్పా-నాగరికతగా వ్యవహరించడానికి మొగ్గుచూపుతారు. ఈ నాగరికతకు హరప్పా ప్రాంతం ముఖ్యమైనదని, హరప్పా సంస్కృతి కొన్ని వందల మైళ్ళు వ్యాపించిందని, కొన్ని వందల ప్రదేశాల్లో (1,022) లభించడం వల్ల దీనిని హరప్పా నాగరికత అని ఆనాటి చరిత్రకారులు పిలుస్తున్నారు.

హరప్పా పురావస్తు పరిశోధనలో అభివృద్ధి

ఇంతటి సుదీర్ఘమైన హరప్పా నాగరికత చాలా కాలం వరకు మనకు తెలియని - చరిత్ర. ఈ నాగరికత వెలుగులోకి తెచ్చిన కథను మనము మూడు దశలుగా చెప్పుకోవచ్చు.

మొదటి దశ (1820 - 1902)

మొదటి దశ 19వ శతాబ్దంలో ప్రారంభమైనది. చార్లెస్ మెట్కాఫ్ వంటి ఆంగ్లేయులు కొందరు ప్రైవేటు గ్రంథాలయాలను ఏర్పాటు చేసారు. కలకత్తాకు ప్రభుత్వం వారు 1820లో మద్రాసు లో పబ్లిక్ లైబ్రరీని ప్రారంభించారు. ఈ పరిణామాలే భారతదేశంలో పెద్ద పెద్ద గ్రంథాలయాల నిర్మాణానికి మార్గాలు ఏర్పడడానికి కారణమయ్యాయని చెప్పవచ్చు.

రెండవ దశ (1902 - 1944)

ఈ దశ 1902లో బరోడా మహారాజు శాయాజీరావు గైక్వాడ్ బరోడాలో ఉచిత గ్రంథాలయాలను స్థాపించినప్పటి నుండి మొదలైంది. కర్ణాటక, ఆంధ్ర ప్రాంతాలలో ఉద్యమాన్ని మద్రాసు ప్రభుత్వం మరియు వ్యక్తులు ప్రోత్సహించి గ్రంథాలయ ఉద్యమానికి తోడ్పడ్డారు. ఆంధ్రలో మద్రాసు ప్రభుత్వం సాంఘిక సంస్కరణలో గ్రంథాలయాలను ప్రారంభించారు. కానీ 1914లో మొదటి గ్రంథాలయ సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేశారు. 1920లో మద్రాసు ప్రభుత్వం కొంత వరకు నిధులు సమకూర్చింది. 1920లో మద్రాసు ప్రభుత్వ ఉద్యమం కొనసాగిస్తూ ఈ కార్యక్రమాన్ని 1925 వరకు కొనసాగించారు. అప్పటికే ఆంధ్రదేశంలో గ్రంథాలయాల స్థాపనకు కేంద్రం ఏర్పడింది. 1934లో ఎస్. ఆర్. రంగనాథన్ మద్రాసు గ్రంథాలయ చట్టానికి రూపకల్పన చేశారు. మద్రాసు ప్రభుత్వం గ్రంథాలయ చట్టాన్ని అమలు పెట్టారు.

మూడవ దశ (1944 నుంచి)

ఈ దశలో మోర్టిమర్ వీలర్ భారత పురావస్తు పరిశోధనా లి
శాఖ డైరెక్టర్ జనరల్‌గా నియమించబడ్డారు. వీలర్ తవ్వకాలలో శాస్త్రీయ
పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టారు. శిథిలాలను చదరగళ్లు కళాఖండాలను, ఇతర వస్తువులను
సేకరించడానికి జరిపేది 'తవ్వకం'. కట్టడాలను, నిర్మాణాలను పరిశీలించి దాని
కంటే మరింత లోతైన పరిశీలన కోసం తవ్వకం చేపడతారు. తవ్వకాలు భూమి
లో 'నిట్టనిలువుగా' లేదా 'సమాంతరం'గా జరుపుతారు. నిట్టనిలువుగా జరిపే
తవ్వకం కొన్ని ప్రాంతాలకు మాత్రమే పరిమితమవుతుంది.

అదే సమాంతర తవ్వకాలు సాధారణంగా ఒక విస్తృతమైన ప్రాంతం
లో జరుపుతుంటారు. ఒక ప్రత్యేకమైన నాగరికత లేదా కాల వ్యవధికి చెందిన
కట్టడాల శిథిలాలను, జనావాసాల అమరికను అర్థం చేసుకోవడానికి ఈ తవ్వకాలు
ను చేపడతారు. వీలర్ కొత్తగా నియమించిన పురావస్తు శాస్త్రజ్ఞులకు ఈ శాస్త్రీ
య పద్ధతులలో శిక్షణను ఇచ్చి వారికి కొత్త చారిత్రక అవశేషాలను కనుగొనడ
ంలో ముఖ్య పాత్ర వహించారు.

హరప్పా నాగరికత క్రీ.పూ. 3000 నుండి క్రీ.పూ. 1700 వరకు
వాయువ్యభాగం వరకు మనుగడలో ఉంది. పట్టణీకరణ దిశగా పురోగమించిన
హరప్పా సంస్కృతి ఒక్క సారిగా మాయం చెందలేదు. హరప్పా/ సింధు

నాగరికత రూపుదిద్దుకోవడానికి సుదీర్ఘమైన సమయం పట్టింది. ఇది క్రమంగా లేదా పరిణామం చెందడంవల్ల చరిత్రకారులు హరప్పా నాగరికతను మూడు దశలుగా విభజించారు.

* తొలి హరప్పా దశ (Early Harappan Phase): (3000 BCE – 2600 BCE)
* పరిపక్వత చెందిన హరప్పా దశ (Mature Harappan Phase): (2600 BCE – 1900 BCE)
* మలి హరప్పా దశ (Late Harappan Phase): (1900 BCE – 1700 BCE)

తొలి హరప్పా దశ (క్రీ.పూ. 3000 – 2600)

క్రీస్తు పూర్వం 3000 నుండి 2600 వరకు సింధు పరీవాహక ప్రాంతంలో మూడు సంస్కృతులు వెలిశాయి. ఇవన్నీ సంస్కృతులను ఒకటిగా అభివృద్ధి చేసిన, వాటిని హరప్పా వేర్లుగా చరిత్రకారులు పిలుస్తున్నారు.

1. కోట్ – డిజి సంస్కృతి: ఇది వాయువ్య సరిహద్దు ప్రాంతం నుండి పాకిస్తాన్ లోని పంజాబ్ వరకు, ఉత్తరాన సింధు వరకు వ్యాపించింది. ఇది అన్నింటికన్నా అతి పెద్ద సంస్కృతి.

2. సోథి– సిసవాల్ సంస్కృతి: ఇది ఉత్తర రాజస్థాన్, పంజాబ్ (భారత్), హరియానా లలో విస్తరించింది.

* అమ్రి – నాల్ సంస్కృతి: ఇది బెలూచిస్తాన్, పంజాబ్ - రాజస్థాన్ సింధ్, గుజరాత్ లోని కొన్ని భాగాలలో వ్యాపించింది.

హరప్పా పరిణతి చెందిన దశ: (క్రీ.పూ. 2600 – 1900)

పరిణతి చెందిన దశలో హరప్పా, మొహంజొదారోలలో 'భారీ పట్టణీకరణ' జరిగినట్లు చాలా ఆధారాలున్నాయి. వీటిలో ముఖ్యమైనవి వీధులు, పటకాలు, కుండలు, ఇటుకలతో నిర్మించిన భవన శిథిలాలు, పెద్ద ఆటవస్తువులు మొదలైనవి. ఇవి మనకు అమూల్యమైన సమాచారాన్ని అందిస్తాయి. వీటి ఆధారంగా హరప్పా నాగరికత ముఖ్య లక్షణాలను కింది విధంగా పేర్కొనవచ్చు.

వ్యవసాయం - జీవనోపాధి

* గణనీయమైన వ్యవసాయ ఉత్పత్తి ఉంటే తప్ప పట్టణ విస్తరణ జరగదు. సింధూ పరివాహక ప్రాంతాల్లో నాగరికత విస్తరణ జరగటానికి వ్యవసాయం ముఖ్య కారణం. వ్యవసాయ పనిముట్లయిన నాగలి, ఆఫ్ఘనిస్తాన్‌లోని షోర్టుఘాయి వద్ద జనావాసంలో దున్నిన భూమి, ఎద్దులతో సరుకు రవాణా వల్ల వ్యవసాయ ఉత్పత్తి పెరిగింది.

* భూగర్భ జలాలను సురక్షితంగా బావుల ద్వారా వాడిన మొదటి నాగరికత కూడా ఇదే. మొహెంజొదారోలోని మహాస్నానవాటిక దీనికి ఉదాహరణ. దాదాపు స్థూలంగా వెయ్యి బావులు ఉన్నాయి. పొలాలకు నీరందించటానికి ఉపయోగించిన

ప్రదేశంలో రాతి బొమ్మలు చెక్కారు.

* వ్యవసాయంలో వచ్చిన మరో ముఖ్యమైన మార్పు, పలురకాల పంటల సాగు పెరగడం. ఈ పంటలను రబీ (శీతాకాలం), ఖరీఫ్ (వేసవి కాలం) పంటలుగా వర్గీకరించారు. రబీలో ప్రధానంగా ధాన్యాలు, గోధుమ, బార్లీ, పప్పు ధాన్యాలు, నూనె గింజలు, అవిసెలు, చిన్న ప్రమాణాల్లో పండించేవారు. ఇవి ఎక్కువగా సింధూ, గుజరాత్ ప్రాంతాలలో పండించేవారు. ఈ ప్రాంతాల్లో ఖరీఫ్ పంటగా చిరు ధాన్యాలు, పెసర్లు, రాగి, మొక్కజొన్న, సజ్జలు, నువ్వులు, నార, పత్తి, ఖర్జూరాలు పండించగా, రంగపూర్, లోథాల్లో వరిధాన్యం లభించింది. ఖర్జూరం, ద్రాక్ష, కర్బూజ పళ్ళు కూడా పండించినట్లు ఆధారాలు లభించాయి.

చేతి వృత్తులు - ఉత్పత్తి

* హరప్పా నాగరికత కాంస్య రాతి యుగానికి చెందినది. పనిముట్లు రాతితో చేసినప్పటికీ, రాగి వాడకం కూడా గణనీయంగా పెరిగింది. ఈ కాలం ప్రజలు రాగిని తగరంతో మిశ్రమం చేసి కాంస్యాన్ని తయారు చేశారు. కాంస్యంకు రాగి గుణాలతో పాటు గట్టిదనం ఎక్కువ కనుక ఇది మెరుగైన కత్తులు, గొడ్డళ్ళు, ఉలుల తయారీకి అనువుగా ఉండేది.

* రాగి, కాంస్యంతో కంటే రాతితో చేసిన పరికరాల సంఖ్య చాలా ఎక్కువ. అయినా నదికి సమీపంలో ఉన్న ప్రదేశాల పైనా రాతి పనిముట్లు తయారు చేసే కర్మాగారాలున్నాయి. చన్హుదారోలో పూసల తయారీ కేంద్రాలున్నాయి.

...ఆకారం పూసలకు రంధ్రం చేసే పరికరాలు కూడా లభించాయి.

* కలప వడ్రంగం ముఖ్యమైన ముడిసరుకు. కలపతో హరప్పా నాగరిక ప్రజలు ...రంగి, ఆయుధాలు, చక్రాల బండ్లు, పడవలు, తయారు చేశారు.

పట్టణ నిర్మాణ ప్రణాళిక (టౌన్ ప్లానింగ్)

మొహెంజొదారో, హరప్పా ప్రాచీన నగరాలు, వాటి విస్తీర్ణం 200 నుండి ...50 హెక్టార్లు. జాన్ మార్షల్ అంచనా ప్రకారం మొహెంజొదారో జనాభా 85,000, ...హరప్పా జనాభా 65,000 ఉండవచ్చని అంచనా. ఈ రెండు మహానగరాలకు చుట్టూ ఎత్తైన కోట గోడలు నిర్మించారు. కోటల లోపల ఉత్తర – దక్షిణాలుగా, తూర్పు – పడమరలుగా సమాంతరంగా నిర్మించిన రహదారులున్నాయి. ఈ రహదారులకు ...ఇరుపక్కల ఇళ్ళ వరుసలు, నాలా మోరీలు ఉన్నాయి. రహదారులు 30 అడుగులు, ...ముఖ్య రహదారులనుండి చీలే సందులు 4 అడుగుల నుండి 7 అడుగులు వెడల్పు ...న్నాయి.

ఇళ్ళల్లోని వంట గదులు, స్నానపు గదులు లోపలిభాగంలో ఉన్న గోడకు ...ంచు కలు కట్టడంలో బయటకు వెళ్ళే నీరు నేరుగా రహదార్ల కింద నిర్మించిన ...రికి కాలువలో కలిసిపోతుంది. ఈ పట్టణాలలో మురికి నీటి పారుదలకు ...త్యేక శ్రద్ధ వహించారు. మురుగు నీరు పోవడానికి మట్టి గొట్టాలు, ...కేజీ గుంటలు అన్ని చోట్ల కనిపిస్తాయి. కాని మరుగుదొడ్లు రెండు చోట్ల ...రుల ఇళ్ళల్లో తప్ప మిగిలిన చోట్ల లేవు.

తర్కం :- హరప్పా నాగరికతలలో వాణిజ్యాన్ని మూడు రకాలుగాను పరిగణించవచ్చు.

స్థానిక గ్రామం – పట్టణ వాణిజ్యం: పట్టణ వర్తకులకు మరియు సరఫరా ...రులకు స్థానిక వాణిజ్యంలో ఒక భాగం. ఉదాహరణకు, గ్రామాలనుండి పన్ను ...రూపంలో ధాన్యాలు వసూలు చేసి, పట్టణాల్లో ఉన్న ధాన్యాగారాల్లో నిల్వ చేసే...రు. అదేవిధంగా బాలకోట్, ధోలవీర, నాగేశ్వర్, లోథాల్ లలో ఉన్న సముద్ర ...ఆలుచిప్పలు, పట్టణాలకు సమీపంలో ఉన్న ఒడ్డు ప్రాంతాలలో ఉన్న కర్మాగారాలకు ...సరఫరా చేసేవారు.

నాగరికతలోని వివిధ ప్రాంతాలమధ్య జరిగే దూరప్రాంత వాణిజ్యం: సింధూ నాగరికత విస్తరించిన ప్రాంతాల్లో, ఒకేరకమైన కళాకృతులు లభించాయి. దీన్నిబట్టి, దూరప్రాంత వ్యాపారం మనుగడలో ఉండేదని తెలుస్తుంది. అంతేకాక, చేతివృత్తి...దారులు వివిధ ప్రాంతాలకు వలస వెళ్ళడం వల్లకూడా ఒకేరకమైన వస్తువులు ...నేక ప్రాంతాల్లో దొరికి ఉండవచ్చు. సరుకులు దూరప్రాంతాలకు ఎగుమతులు ...జరిగేవి. ఉదాహరణకు రాజస్థాన గనులనుండి రంగు రాళ్ళు, లోథాల్ కు మరియు ...క, కుంటాసి, చాన్హుదారోకు కూడా సరఫరా చేయబడ్డాయి. అకీకం పూసల ...తయారీదారులకు ఈ రంగురాళ్ళు మరియు, అదేవిధంగా, మట్టి ...యారీ చేసిన ప్రత్యేక ఉత్పత్తులు సముద్ర తీర కేంద్రాలలో లభించటంతో ...తయారైన వస్తువులు దూరప్రాంత వాణిజ్యానికి ఉదాహరణలు.

హరప్పా – ఇతర ప్రాంతాలతో వర్తక - వాణిజ్య సంబంధాలు : ఎగుమతులు –
హరప్పా మెసపొటేమియాతో (బాబిలోనియా సహా), మెసపొటేమియా, ఈజిప్టు దేశాలకు
..తి సరుకు ఎగుమతులు చేయబడ్డాయి. దూదితో చేసిన వస్త్రాలు, సుగంధ
ద్రవ్యాలు, ముత్యాలు, బానిసలను ఎగుమతులు చేసేవారు.

దిగుమతులు :- బెలూచిస్తాన్, ఆఫ్ఘనిస్తాన్ నుండి అలబాస్టర్
అనే తెల్ల రాయి, చెక్క పూసలు తయారు చేయడానికి అవసరమయ్యే స్టియటైట్,
..యా నుండి, వెండి, బంగారం, తుత్తునాగం, సీసం, ఫిరోజా అనబడే రాయి,
..జిస్ లజులి అనే నీలరంగు రాయి, ఆఫ్ఘనిస్తాన్ నుండి ఎర్ర సింధూరం, ఖేత్రీ ను
..డు నుండి నాణెలు తయారుచేయడానికి వాడిన శంఖాలు, పూసలు తయారుచేయ
..డానికి అవసరమైన అగేటు, కార్నీలియన్, జాస్పర్ చాల్సిడోని, స్ఫటికాలు మొద
..లైనవి దక్షిణ భారతదేశం నుండి అమెథిస్ట్ (వంగపండు లేదా ఊదారంగు రాయి),
..కొంటరు హిమాలయా పర్వతాలనుండి, దేవదారు చెక్క, మొదలైనవి హరప్పా
నాగరికత ప్రజలు దిగుమతులు చేసుకునేవారు. అంతర్జాతీయ వర్తకంలో రాజస్థాన
ప్రముఖ పాత్ర పోషించింది.

వీటి మరుగసరకులను రవాణా చేసేందుకు, సింధూ ప్రజలు
ఒంటెలు, గుర్రాలు, ఎద్దులను వాడేవారు. సముద్రం, నదుల మీద చేసే సరుకు రవాణాకు
పడవలను ఉపయోగించేవారు. గుజరాత్‌లోని లోథాల్‌లో ఇటుకలతో నిర్మించి
..న ఓడరేవు దీనికి ఉదాహరణ.

సంస్కృతి: లిపి, కళలు, మతం

లిపి:- 'లిపి' హరప్పా నాగరికత గొప్ప ఆవిష్కరణ. సింధూ నాగరికతకు సమకాలీనంగా కొనసాగిన ఈ లిపి క్రీ.పూ. 2500లో మొదలై క్రీ.పూ. 2000కి నాగరికతతో పాటు అదృశ్యమైనది. ప్రపంచంలోని అతి పురాతన లిపులలో సింధు లిపి ఒకటి. సింధు లిపి చాలా చిన్న ముద్రల రూపంలో ఉంది (సుమారు 4000 ముద్రలు). ఒక్కో ముద్రలో 5 అక్షరాలు ఉంటాయి. వివిధ రకాల పదార్థాలతో తయారైన ముద్రలపైన, మట్టి కుండల పైన, కాల్చిన మట్టి బొమ్మల పైనా, వివిధ లోహ కళాకృతుల పైనా, పాత్రల పైనా ఈ ముద్రలు ఉన్నాయి.

కళలు:- హరప్పా నాగరికత కళలలో చెప్పుకోదగిన రెండు విగ్రహాలు మొహెంజొదారోలో దొరికాయి. వీటిలో మొదటిది 17 సెంటీమీటర్ల పొడవు ఉన్న చిన్న రాతి విగ్రహం. ఈ విగ్రహంలో ఆశ్చర్యకరమైన విషయాలలో ఒకటి గడ్డాన్ని చెక్కిన తీరు, రెండోది ఒక భుజం చుట్టూ కప్పిన కండువా. ఈ రెండు లక్షణాలు మెసొపొటేమియాకి చెందినవి. ఈ ప్రతిమను చూసి కొందరు ఇది ఒక 'మతాధిపతి' అని, 'పూజారి' రాజు అని, మరికొందరు 'యోగి' అని నామకరణం చేశారు. ఈ రెండవ విగ్రహం కాంస్యంతో చేసిన 'నాట్యం చేసే బాలిక'. ఇది 10.3 సెంటీమీటర్ల పొడవు. ఈ ప్రతిమ మొహెంజొదారోలో దొరికింది. పొడవైన కాళ్లు, సన్నని నడుము, నిటారుగా నిల్చొని ఎడమ చేయి నడుము పై ఉంచిన భంగిమలో ఉంది. కాళ్లకు, చేతులకు కడియాలు ధరించింది.

మతం:- మతాన్ని అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రధాన వనరులు ముద్రలు, కళాఖండాలు

..., విగ్రహాలు ఉపయోగపడతాయి. ముద్రలు రాతిలు సాధారణంగా ఆనాటి పాలక వర్గా

...కారుల వర్తకులకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తాయి. కాబట్టి వీటిలో ప్రతిబింబించేది

...తరక మతంగా భావించవచ్చు.

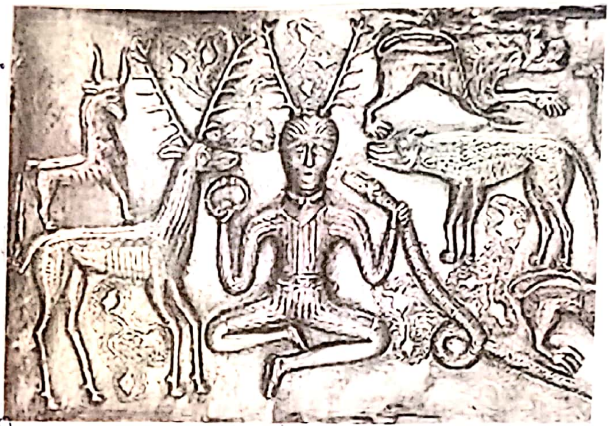

...లో మొత్తం 1524 ముద్రలు

దొరికాయి. వీటిలో సుమారు 11

... ముద్రలలో "ఒకే కొమ్ముగల

మూపురం లేని ఎద్దు" కనిపిస్తుంది.

కాబట్టి, మతపరంగా ఈ జంతువుకు ఎంతో ప్రాముఖ్యం ఉందని అర్థమవు

తుంది. కొన్ని ముద్రలలో, ఏనుగు, జింక లేదా మూపురం గల ఎద్దు, పులి,

...డేలు, గేదెలను కూడా ముద్రించారు. వీటిని కూడా సింధూ ప్రజలు

ఆరాధించేవారు.

అంత్యక్రియల పద్ధతులు:-

సింధూ ప్రజలు చనిపోయినవారిని

...పాతిపెట్టేవారు. ఈ పద్ధతులు ఇంచుమించు చాలా చోట్ల ఒకే రకంగా

...వాయి. మృతదేహాలను, ఉత్తర-దక్షిణంగా, తల ఉత్తర దిక్కువైపు ఉండేలా

...వెల్లకిలా పడుకోబెట్టేవారు. కొన్ని సమాధులకు మట్టితో అలికిన గోడలు

...వాయి. కొన్ని మృతదేహాలను ఆభరణాలు, సామాను కుండ పాత్రలతో శవ

పేటికలో ఉంచి పూడ్చి పెట్టేవారు.

క్ర.సం	స్థలం	తవ్వకాలు జరిపిన వారు/ సంవత్సరం	కనుగొనబడినవి	చిత్రం
1.	హరప్పా (మాంట్‌గోమరి జిల్లా, పంజాబ్ పాకిస్తాన్) నది: రావి	దయారాం సాహ్ని (1921)	కాల్చిన ఇటుకలతో కట్టిన కోట గోడలు, శ్రామిక నివాస సముదాయాలు (గదులు), కూలీల గృహాలు, వాటికి దగ్గరగా బిషప్ వరుస ఆకారంలో ఉన్న 16 కొలిమిలు ధాన్యాగారం, (275 అడుగుల ఉత్తర ఒక్క బిస. ఎ.), లోహాన్ని కరిగించే మూసలు, కుండలు, మట్టి బొమ్మలు, రాగి, కాంస్య పనిముట్లు, లభించిన ముద్రించిన 891 ముద్రలు, రాతి ఆకారాలు (ఎర్ర రాయితో చేసిన నగ్న పురుష మొండెం విగ్రహం), నాట్యం చేసే బాలిక, స్మశాన వాటిక (cemetery R-37 లో 57 శవపేటికలను పాతి పెట్టే గుంటలు, గవ పేటికల్లో శవంతో పాటు పెరక ... వస్తువులు, అద్దాలు.	

2.	మొహెంజొదారో (ది మౌండ్ ఆఫ్ డెడ్) లర్కానా జిల్లా, సింధ్ (పాకిస్తాన్) నది: సింధు	సర్ జాన్ మార్షల్ (1922-1930), ఇ.జె.హెచ్. మకే (1927 & 1931, సర్ మార్టిమర్ వీలర్ (1930), జార్జ్ ఎఫ్. డేల్స్ (1964 & 1966)	(పట్టణంలోని 'మెరుపేటి వీధి' (10.5 మీటర్ల వెడల్పు, 7 సందులు, మహా స్నాన వాటిక, ధాన్యాగారాలు, 1398 ముద్రలు, (పలకల్లో వేసిన రూపాల్లు, ఇళ్ళు, రెండంతస్తుల భవనాలు, మెట్లు, మురుగు కాలువలు, రాతితో చేసిన పురుషుడి విగ్రహాలు, నాట్యం చేసే బాలిక, బొమ్మలు (కుక్క, పక్షులు, మూపురము లేని ఎద్దు, మూపురపు ఎద్దు, చేసిన వస్తువులు)	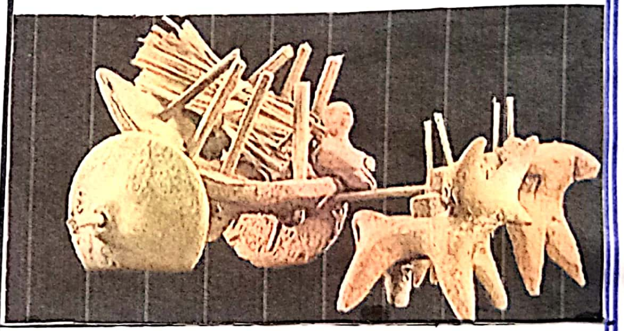
3.	ధోలవీర - భచావ్ తాలూకా, కచ్ జిల్లా (గుజరాత్)	జె.పి. జోషి (కనుగొన్నారు) ఆర్.ఎస్. బిస్త్ ఆధ్వర్యంలో (1990-91) తవ్వకాలు జరిగాయి	రాతి చతురస్రాలతో కట్టిన విశాలమైన కోట గోడలు, కోటలోపల భాగాలలో, గొప్పవారి ఇళ్ళు, మధ్య పట్టణంలో అధికారులతో ఉన్నవారి చుట్టాల ఇళ్ళు, కింది పట్టణంలో కార్మికుల ఇళ్ళు ఉన్నాయి. జలాశయం, క్రీడా ప్రాంగణం, ...	

సింధూ నాగరికత పతనం:- సింధూ నాగరికత పతనానికి దారి తీసిన
పరిస్థితులు, నేటికి అంతుచిక్కని ప్రశ్న. అకస్మాత్తుగా పతనస్థాయిలో ఈ నాగరికత
జారిపోయింది. నగరాలు, పట్టణాలు క్రీ.పూ. 2000 సంవత్సరం ఉనికిలో లేవు. మొహెంజొదారో,
హరప్పా, లోథాల్‌లలో మొదటగా నిర్మించినవి క్షీణించాయి. మొహెంజొదారోలో చాలా
నివాసాలలో మురుగునీటి కాలువ మరమ్మత్తులు లోపించాయి. పట్టణాలు మురికిగా
మారాయి. క్రమంగానే, చాలా పట్టణాలను ప్రజలు అకస్మాత్తుగా వదిలేసారు. ప్రణాళి
కబద్ధమైన రోడ్లు, మురుగునీటి పారుదల మొదలైన లక్షణాలతో కూడిన పట్టణా
ప్రణాళిక సింధూ లోయ నాగరికత జనావాసాలలో కనుమరుగైంది. కళాత్మక ముద్రికల వాడకం
తగ్గిపోయింది. వ్రాతలు, సింధూ లిపి అంతరించిపోయాయి. అకస్మాత్తుగా జరిగిన ఈ పరిణా
మానికి పరిశోధకులు చాలా కారణాలను ప్రతిపాదించారు.

రాజకీయ కారణాలు:- ఆర్యుల దండయాత్రల వల్ల సింధూ జనావాసాలు
అంతరించాయని మార్టిమర్ వీలర్ అభిప్రాయం. మొహెంజొదారోలో 38 అస్థిపం
జరాలు గుంపులుగా, ఇళ్ళల్లో చెల్లాచెదురుగా పడి ఉండటం, కొన్ని పుర్రెలకు, కత్తులతో
నరికిన గుర్తులు ఉండటంతో వీలర్ ఈ ప్రతిపాదనను సమర్థించారు. అయితే,
ఇవి ఆర్యుల దాడులవల్ల కాకపోవచ్చుని మరికొందరి అభిప్రాయం.